

Teatr san'atini rivojida buyuk san'atkorlarning roli

Yorqinoy Hotamova

QDU, "San'atshunoslik" kafedrasi professori

Annotatsiya

Mazkur maqolada teatr san'atining jamiyat hayotidagi o'rni, uning rivojlanish bosqichlari va buyuk san'atkorlarning ushbu jarayondagi beqiyos hissasi tahlil qilinadi. Shuningdek, aktyor, rejissyor va dramaturglarning ijodiy faoliyati orqali teatr san'ati taraqqiyoti qanday shakllangani ilmiy asosda yoritiladi. Maqolada milliy va jahon teatr namoyondalarining tajribasi, ularning ijodiy merosi va zamonaviy teatr rivojiga ta'siri haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: teatr san'ati, aktyorlik mahorati, rejissura, dramaturgiya, sahna madaniyati, ijodkor, san'atkor, teatr taraqqiyoti, milliy teatr, madaniyat

Teatr san'ati insoniyat madaniyatining eng qadimiy va ta'sirchan shakllaridan biridir. U sahnada aktyorlar orqali hayotiy voqealar, inson kechinmalari, jamiyat muammolari va orzu-umidlarni ifodalash san'atidir. Teatr tomoshabinga nafaqat estetik zavq bag'ishlaydi, balki uni o'ylashga, his qilishga va xulosa chiqarishga undaydi.

Teatr san'atining asosiy vositasi — bu aktyorlik mahorati. Aktyor o'z qahramonining xarakterini, ichki dunyosini va ruhiy holatini sahnada jonlantiradi. Shu bilan birga, sahna bezagi, musiqa, yorug'lik va rejissura ham muhim rol o'ynaydi. Bularning barchasi birgalikda tomoshabinga kuchli ta'sir ko'rsatadigan badiiy asarni yaratadi.

Teatr jamiyatning ko'zgusi hisoblanadi. Unda turli davrlarning muammolari, insonlar o'rtasidagi munosabatlar va axloqiy qadriyatlar aks ettiriladi. Shu sababli teatr tarbiyaviy ahamiyatga ham ega bo'lib, yosh avlodni ma'naviy jihatdan boyitadi. U jamiyat hayotini aks ettiruvchi, inson ruhiyati va ma'naviyatini shakllantiruvchi sintez san'at turi bo'lib, unda dramaturgiya, musiqa, tasviriy san'at va boshqa ko'plab yo'nalishlar uyg'unlashadi.

Teatr nafaqat ko'ngilochar vosita, balki tarbiyaviy va ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan san'atdir. U jamiyatdagi muammolarni ko'rsatadi, inson ongiga ta'sir qiladi va estetik didni shakllantiradi.

Teatr san'ati qadimgi marosim va diniy urf-odatlardan boshlangan bo'lib, keyinchalik mustaqil san'at turiga aylangan. Qadimgi yunon teatrida tragediya va

komediya janrlari shakllanib, Esxil, Sofokl, Evripid kabi ijodkorlar uning asoschilariga aylangan .

Keyingi davrlarda teatr Uygʻonish davrida yangi bosqichga koʻtarilib, opera va balet kabi janrlar yuzaga keldi. Zamonaviy teatr esa koʻp qirrali ijodiy tizim boʻlib, unda rejissyor, aktyor, rassom va bastakorlar hamkorlikda ishlaydi. Teatr sanʼatining taraqqiyoti bevosita buyuk sanʼatkorlar faoliyati bilan bogʻliq. Ayniqsa, aktyor va rejissyorlar teatrning mazmuni va shaklini belgilab beradi.

Rejissyor teatr asarining bosh yaratuvchisi boʻlib, sahna asarini yaxlit badiiy tizimga keltiradi. Masalan, K.S. Stanislavskiy tomonidan yaratilgan aktyorlik tizimi teatr sanʼatida tub burilish yasagan. U teatrdan hayotiylik, psixologik ishonchlik va ichki kechinmalarni aks ettirishni asosiy mezon sifatida ilgari surgan .

Rejissyor va dramaturg hamkorligi teatr rivojining muhim omillaridan biri boʻlib, sahna asarlarining dolzarbligi va badiiy saviyasini belgilaydi . Aktyor teatrning asosiy ijodkoridir. U sahnada obraz yaratish orqali tomoshabinga gʻoya va hissiyotlarni yetkazadi. Sahna nutqi, mimika, plastika kabi vositalar orqali aktyor obrazni jonlantiradi va asarning mazmunini ochib beradi .

Buyuk aktyorlar oʻz ijodi bilan teatr maktabini yaratadi va yosh avlod uchun namuna boʻlib xizmat qiladi. Masalan, oʻzbek teatr sanʼatida koʻplab isteʼdodli aktyorlar sahna madaniyatini rivojlantirishda katta hissa qoʻshgan .

Milliy teatr taraqqiyoti ham buyuk sanʼatkorlar faoliyati bilan chambarchas bogʻliq. Ular milliy qadriyatlar, urf-odatlar va folklori sahnaga olib chiqib, teatrning oʻziga xosligini shakllantirgan.

Shuningdek, zamonaviy mavzularda sahna asarlarining yaratilishi va yangi uslublarning joriy etilishi ham ijodkorlarning tashabbusi bilan amalga oshirilmoqda

Oʻzbek teatr sanʼatida taniqli rejissyor va aktyorlar milliy madaniyat rivojiga katta hissa qoʻshib, uning xalqaro miqyosda tanilishiga xizmat qilmoqda .

Teatr sanʼati jamiyat hayotida muhim ijtimoiy vazifani bajaradi. U:

- insonlarni maʼnaviy jihatdan boyitadi;
- milliy qadriyatlarni targʻib qiladi;
- yosh avlodni tarbiyalaydi;
- jamiyatdagi muammolarni yoritadi.

Teatr orqali insonlarda vatanparvarlik, insonparvarlik va estetik did shakllanadi.

Bugungi kunda teatr sanʼati yangi texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar asosida rivojlanmoqda. Zamonaviy sahnalashtirish usullari, multimedia vositalari va eksperimental spektakllar teatrning yangi bosqichga chiqishiga xizmat qilmoqda. Bundan tashqari, xalqaro hamkorlik va ilmiy-amaliy konferensiyalar teatr rivojida muhim ahamiyat kasb etmoqda .

Teatr sanʼatining rivoji buyuk sanʼatkorlar faoliyati bilan uzviy bogʻliqdir. Ularning ijodiy izlanishlari, yangi uslublarni joriy etishi va sahna madaniyatini rivojlantirishga qoʻshgan hissasi teatr taraqqiyotining asosiy omili hisoblanadi. Aktyor, rejissyor va dramaturglarning hamkorligi natijasida teatr sanʼati bugungi kunda ham oʻz ahamiyatini yoʻqotmay, jamiyat hayotining muhim qismi boʻlib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Umidaxon Boltaboyeva. “Qahramon qiyofasini yaratishda Stanislavskiy ta’limotining mohiyati”. Oriental Art and Culture Scientific Methodical Journal. Volume 7. Issue 1. January 2026. 122-126 - betlar.
2. Umidaxon Boltaboyeva. “Musical theater actor's voice-working techniques”. European Review of Contemporary Arts and Humanities. Volume 2. Issue 3. 5 March 2026. 36 – 38 – betlar.
3. Teatr san’ati haqida ma’lumotlar – muborak-11bmsm.uz
4. Professional rejissura san’ati tarixi – arxiv.uz
5. Teatr vazifalari va funksiyalari – samqogirchog.uz